

Avrasyacılık'tan Yeni Avrasyacılığa Rus Ben İdrakinin Siyasal Yansımaları

Özet

Bu çalışmada 20.yy başında Rus düşünür Nikolay Trubetskoy ile başlayan süreçte ortaya atılan Avrasyacılık fikrinin ne demek olduğu, bugün özellikle soğuk savaş sonrası dönemde Rusya'nın yeni bir zihni çerçeve ortaya koyarak başta Putin'in neredeyse 9.yy'a kadar giden atıfları ile yeniden şekillenen ve Yeni Avrasyacılık fikrinin tarihi derinliği ele alınacaktır. Özellikle Trubetskoy'un bu alanda yazılmış tek eser olma niteliğine haiz olan Rus Ben İdraki kitabı çerçevesinde şekillenecek olan çalışma, devletlerin strateji belirlerken nasıl bir tarihi ve felsefi arka plan ile hareket ettiklerini de ortaya koymayı amaçlamaktadır. Genel bir izlenim olarak 20.yy başı ile 21.yy başı birbirine çok benzeyen yönler barındırmaktadır. Her iki yüzyılda kendinden önceki yüzyılın düşüncelerinin eylem sahası adeta deney laboratuvarı olmuş hem de bu düşüncelerin kritiğinin yapıldığı bir tür eleştirel ve yeni ile başlayan kavramların ortaya atıldığı yüzyıllar olmuşlardır.

Anahtar Sözcükler: Avrasyacılık, Yeni Avrasyacılık, Rus Ben İdraki, Trubetskoy

Abstract

In this study what does the idea of Eurasianism, which was put forward at the beginning of the 20.century with the Russian thinker Nikolay Trubetskoy, mean, today, especially in the post-cold war period, by revealing a new frame of mind of Russia, especially Putin's almost 9.the historical depth of the idea of New Eurasianism, which has been reshaped with references going back to the century BC, will be discussed. In particular, the study, which will be shaped within the framework of Trubetskoy's book Russian Self-Understanding, which is the only work written in this field, also aims to reveal how states act with a historical and philosophical background when determining strategies. As a general impression, 20.with the beginning of the century 21.the beginning of the century contains aspects that are very similar to each other. In both centuries, the field of action of the thoughts of the previous century has become almost an experimental laboratory, and they have been centuries in which a kind of critical and new concepts have been put forward, in which the criticism of these thoughts has been made.

Key Words: Eurasianism, New Eurasianism, Russian Ego Consciousness, Trubetskoy

Giriş

Devletler kendilerine strateji belirlerken bir sürü etkeni dikkate alarak yapmaktadırlar. Bir devletin kurulu olduğu coğrafya bu etkenlerden biri olarak sabit bir veri olarak karşımıza çıkar. Bu kapsamda nüfus ve kültürel kimlikte aynı kategoride değerlendirilebilir. Bu sabit potansiyellere hareketlilik, dinamiklik kazandıran ise o devletin sahip olduğu potansiyellerdir. Mesele askeri ve teknolojik kapasite ile ekonomik durum buna örnek teşkil etmektedir. Ancak bütün bunların ötesinde bir devletin stratejik

bakış açısını belirleyen bir ilke vardır ki o da dayandığı kültürel kimliktir. Kültürel kimliğin oluşmasında ise belli bir dünya görüşü dediğimiz içinde inanç, felsefi ve psikolojik öğelerin olduğu bir birleşimden bahsetmekteyiz. Bu manada kültürel kimlik bir devletin varlık sahasında kendini nasıl gördüğü ve nerede konumlandığıyla ilgili de bir durumdur. Alman filozof Edmund Husserl'in tabiriyle "*Hayat Dünyası*" (Husserl, 1970, p.789) dır. Hayat dünyası, ilkece bir önsel bilgi temelidir ve ister bir insanı olsun ister bir toplumu olsun anlamının yolu hayat dünyasını anlamaktan geçer.

Bir Varoluş Biçimi Olarak Ben İdrakinin Fenomenolojisi

Var olmak, insanın ontolojik olarak doğuştan ve sonradan kazandığı özellikler ile kendini ortaya koymasının daha doğrusu kendini varlık sahasında ortaya koyabilmesi demektir. Klasik dönem dediğimiz dönemde, insanın varlığı bir birey olarak ele alınmaz ve hiyerarşik düzen içinde var olduğu içine doğduğu sınıfın gerekliliklerine uygun davranmak şeklinde pasif bir olgu olduğunu görmek mümkündür. Hiyerarşi dışına çıkan birey, vücuda bağlı bir organın o bütünlüğün dışında hayatini sürdürmemesine benzer şekilde hayatını sürdürmeyeceği ön koşuluna bağlı olarak ele alınmıştır. Bu bağlılık kimi zaman bir aileye, kimi zaman bir sosyal sınıfa olduğu gibi daha küçük birliktelere olabileceği gibi bir şehre, bir devlete, bir medeniyete ait olma şeklinde daha büyük ölçekli birlikteliklere dayalı olarak da ele alınmaktadır. Oysa gerek Batı düşüncesinin özellikle Rönesans ile başlayan süreçte gerekse de ondan çok daha önce İslam düşüncesinde bizatihi "mes'ul insan" paradigmasında olduğu üzere bireyin bir kendilik bilincinden bahsedilmesi gerekmektedir. Hatta öte dünya ile ilgili hesap kavramı çerçevesinde düşünüldüğü zaman herhangi bir ırk, sosyal sınıf ya da medeniyet bağları ile değil de sadece kendi eylemlerinin sorumlusu olan mes'ul insan düşüncesinin ben idrakinin oluşmasında çok önemli olduğunu göz önüne almak gerekmektedir. Bu anlamda birey bilincinin ya da kendilik bilincinin ihmal edildiği analizler bu nedenle eksik kalacaktır. Fenomenoloji bu manada özellikle Husserl'in kullandığı manasıyla en derinde yatan tortu' ya ulaşma çabasıdır. Aktif bir özne olarak bireyin kendi zihni yönelimselliği ile bir şeyin özüne yaptığı yolculuktur. Günümüz açısından birey içinde bulunduğu toplum ya da devlet açısından ele alınmaktadır. İnsanların kimlikleri söz konusu olduğu vakit tıpkı uluslararası ilişkiler arenasında olduğu gibi bir analiz birimi olarak ulus devlet mantığı içinde değerlendirilmektedir. Oysa olayın tam ortasında olan bireyin kendilik bilinci hep bir ihmal edilme durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu manada, "bireyin salt kendini gösterdiği öznitelikler" (Köktürk, 2016, s.85) ile ele alınması çabası olarak görmek gerekiyor bu çabayı. Bu nedenle de en temel dediğimiz insani kimlik noktasından daha doğrusu insanın kendini algılayış biçiminin farklı bir formu olarak adlandırılan kendilik bilincinin söz konusu edilmesi gerekmektedir. Dallmayr bu çabayı "kurucu" bir çaba olarak değerlendirir. Öyle ki, bu kurucu çaba Batı medeniyetinin kodlarından olmasına rağmen, ulus devlet mantığı içerisinde terkedilmiştir. Çünkü özellikle sözleşmecî çerçeve içinde insan bir devlete belli hukuki kurallar ile bağlanmış bir mekanizmanın herhangi bir ögesi olarak ele alınmaktadır. Oysa Dallmayr, "Vatandaşlık sadece formel ve hukuki bir statüye değil, daha derin boyuta, yani insan olmanın ve diğer insanlarla birlikte olmanın ve insanca yaşamının anlamını da içerir." (Dallmayr, 2007, s.1-27).

Klasik dönemde, Batı medeniyetine mensup bireyler kendilerini hem dünya şehrinin hem de cennet şehrinin vatandaşları olarak görürler. Fakat Dallmayr'a göre modern liberalizmin şekillendirdiği hukuki vatandaşlık türü insanı bu tür diğer insanlar ile bir arada olma/yaşama gibi medeni bağlardan koparmıştır. Oysa kadim dönemlerden beri kabul gören bir anlayış, insan bilincinin kendi içine kapalı olmadığı görüşüdür. İnsan bilinci kendini ancak kendi dışında bir şeye karşı yönelimselliği bağlamında kendini var kılar. Ve bu noktada bilinç yöneldiği şeye karşı bir hedefleme içindedir denilebilir. Çünkü yine kadim bir postulat olarak insan zoonpolitikon yani topluluk içinde kendini açan bir canlıdır. Bu klasik İslam düşüncesinde tab'an medeni olmak şeklinde düşünülür. Dikkat edilirse burada da insan medeni olmak bağlamında bir şehrin üyesi olarak görülür. Böylesine bir yönelimsellik ağı içinde kendini açan insan bilinci bir bağlılık durumu geliştirir ki işte bu da kendini fiziki ve sosyal olarak bir konuma yerleştirmesi anlamına gelmektedir. Bu manada kişi kendi aidiyetini ya da kendilik bilincini sosyal ilişkiler ağına taşımaya çalışır ve taşıyabildiği ölçüde bağlılık hisseder. Yine Husserl'in kavramına başvuracak olursak ben idraki ile hayat sahası arasında anlamlı bir ilişki kurabildiği vakit bir aidiyet /bağlılık geliştirebilecektir. Aynı durumu daha geniş çerçevede devletler ve uluslararası ilişkiler arenasına taşıyacak olursak bugün BM organlarına olan güvensizliğin ana sebeplerinden birisi de dünyanın önemli bir nüfusunun özellikle İslam dünyasının temsilcilerinin kendi aidiyetlerini BM yapısı içinde görememeleridir. Bu da bir bağlılık duygusunun oluşmasının önündeki en büyük engellerden biridir. Ahmet Davutoğlu'nun BM'nin ve diğer uluslararası kurumların bu adaletsiz yapısının dünya kamuoyu önünde güvensizlik yarattığını ifade etmektedir. Fakat biz burada analizi bir adım öteye götürerek şunu ifade etmek gerektiği kanaatindeyiz. Nasıl ki formel ve hukuki bir vatandaşlık tanımı sadece toplumsal ilişkiler ağı içinde anlamlı ise bundan daha ötede kendini diğer insanlar ile bir arada görebilmenin imkanını araştıran ve vatandaşlık bağının ötesinde bazı imkanları zorlayan insan içinde ben idraki özel bir kendilik biçimidir. Çünkü sosyal ilişkiler ağı içinde kendini içine doğuverdiği toplumun istediği kurallar çerçevesinde yaşayan birey doğal aidiyet bilinci içinde hareket ederken bunun ötesinde bir mesuliyet ile hareket ederek toplumun yüklediğinin dışında birtakım görev ve sorumluklar peşinde gitmesi ben idrakinin fenomenolojik arka planı olarak değerlendirilebilir. Zira birey kendilik bilincini sadece içinde doğduğu toplumun ondan beklediği davranışlar içinde kalarak bunu yapamaz bunun dışındaki imkanların da peşinde koşan bir çaba eylemlilik içindedir. İşte bu durum ben idrakinin harekete geçmesi anlamına gelmektedir. Ve bu hareket ile birey kendisine dayatılanın ya da hâkim olanın dışına çıkmaya çalışır. Hanna Arendt'in ifadesiyle birey "genişletilmiş zihin" ile düşünmeye başlar. O andan itibaren ise tekilliklerin değil çoğullukların dünyasına adım atar. Daha önce de ifade etmeye çalıştığımız gibi kendini tanıyan birey, kendi dışında olana da yönelerek onu anlamaya çalışır. İşte modernleşme süreci dediğimiz süreç ile Batı, tarihi akış içinde daha önce görülmemiş bir biçimde diğer medeniyetleri marjinalleştirme eğilimi içine girerek (Davutoğlu, 2004, s.24) onları adeta tarihin dışına itmiştir.

Özellikle günümüzde savaşın ve çatışmaların dünyanın birçok bölgesinde yaşandığını göz önüne alacak olursak ve yine yeni bir ırkçı dalganın ABD ve Avrupa başta olmak üzere dünyanın birçok bölgesinde yeniden gündeme geldiğini düşünecek olursak bu dalganın önünde bir dalga kıran olarak Husserl'in Avrupa Bilimlerinin Krizi'nin ana nedeni olarak gördüğü hayat dünyası/sahasının ihmali problemi yatmaktadır. Şiddetin daha az olduğu, çatışmadan önce diyalog fikrinin konuşulduğu, karşılıklı anlayış ve tanımaya dayalı ilişkilerin geliştirilebilir olduğu ve hepsinden önemlisi ve onlara zemin olacak şekilde küresel adaletin yaygınlaştırılması için çabaların artırıldığı bir alan olarak kendini sağlam bir varlık alanı inşa edebilir. Dolayısıyla her toplum ve devlet kendini siyasi olarak uluslararası arenada göstermek, hissettirmek ister. Özellikle de Rusya gibi derin bir coğrafyaya sahip aynı zamanda da Tolstoy'dan Dostoyevski'ye kadar Batı dünyası tarafından da kabul edilen dev isimlere sahip iken bunu yapmak isteyecektir. Rusya devlet başkanı Putin'in bazı konuşmalarına¹ (Turgutoğlu, 2006, s.14-28; Alımcı, 2021) bakıldığı zaman bu tarihi derinliğe atıflar sürekli yapılmakta ve bir ben idrakinden bahsedilmektedir. Bu manada Rus ben idraki kavramını ilk kullanan kişi olarak da Nikolay Trubetskoy'un düşünceleri bugünlere etki etmesi bakımında manidar olacaktır.

Trubetskoy ve Rus Ben İdraki

Esasen bir dil bilimci olan Trubetskoy, 20. yüzyıl başında yaşamış özellikle Avrupa merkezci karşıtı düşünce yapısı ile bilinmektedir. Avrupa merkezci düşünce çerçevesinin ve yaşam biçiminin bütün dünyaya yayılmakta olduğunun ilk şahitleri olarak yaptığı tespitler dikkate değerdir (Karahan, 2022, s.256). Trubetskoy'un özellikle Avrupa merkezci tezlere karşı oldukça şiddetli denilebilecek karşı çıkışları başta Levi Straus olmak üzere Edward Said'e kadar birçok düşünür üzerinde etkisi olduğu da iddia edilmektedir. Bu manada Trubetskoy'un düşüncelerinin bugün Avrasyacılık olarak da tanımlanan bir ekolünde kaynağı olma gibi bir durumu da söz konusu olmuştur. Trubetskoy, Avrupamerkezci düşünceye karşı çıkarken kullandığı "Avrupai Şovenizm ve Kozmopolitizm" kavramı tıpkı Richard Falk'un 2000'li yılların başında kullandığı "Sahte evrenselcilik" kavramına yakın bir anlam taşımaktadır. Her ne kadar şovenizm ve kozmopolitizm birbirinden ayrı kavramlar olarak görülseler bile Trubetskoy'a göre aralarında bir farklılık olmadığı gibi bir madalyonun iki yüzü gibi olduklarını ifade etmektedir (Trubetskoy, 2012, s.15). Ona göre şovenist çerçevede düşünen birisi "kendi kültürünün dünyadaki en iyi kültür ve aynı zamanda da en gelişmiş kültür olduğuna bir iman meselesi gibi bakarken; kozmopolit, milletler arasındaki farklılıkları reddetmektedir. Hatta kozmopolite göre böyle bir farklılık var ise bunun ortadan kaldırılması gerektiğine inanır.

Burada şovenist ve kozmopolit aynı düşüncenin sadece derece olarak birbirinden farklı kavramlarıdır. Şovenist daha çok etnik bir gruba gönderme yaparken, kozmopolit beşer üstü bir göndermede bulunur. Bu anlamda, bir toplumun medeni dünyaya dahil olabilmesi için işte bu şovenist ve kozmopolit

---

¹ Putin, Federal Meclis Konuşması, 25 Nisan 2005, (Çevrimiçi)
<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, 30 Mart 2019

düşüncenin arka planında yatan kendi medeniyetinden kopup, katılmak istenen medeniyete ihtida edilmesi gerektiği noktasında aynı düşünürler. Çünkü bu olması gereken bir durumdur. Gerek şovenist açılarından gerekse de kozmopolit açılarından temelde olan kültür Roma – Germen kültürüdür. Dolayısıyla medeniliğin ölçüsü de bu kültüre benzeme ya da benzememe arasındaki çizgide yatmaktadır. Burada şovenizm ile kozmopolit düşüncenin psikolojik olarak bir egosantrizm dediğimiz psikolojik arka plana sahip oldukları görülmektedir. Bu egosantrik psikoloji, kendisini ve medeniyetini evrenin merkezi olarak gördüğü gibi yaratılış harikası ve en kâmil şekli olarak da gördüğünü⁴⁷⁵ bilmek gerekir. Bu nedenle de herhangi başka bir medeniyetin mensubu olan kişi ya da bir bütün olarak bir toplumun medeniyet ihtidası yaşayabilmesi için bir ön koşul olarak katılacağı medeniyetin biricik evrensel ve en kâmil medeniyet olduğunu kabul etmesi gerekir. Ve onda var olan mükemmellik öğelerini de kendisine adeta klonlaması gerekir. Oysaki gerek Trubetskoy’dan etkilenmiş olan L. Strauus gerekse de yine 20.yüzyıl başında çağdaşı olarak O. Spengler Batı’nın Çöküşü adlı eserinde benzer vurguları yaparak böyle bir aktarımın mümkün olamayacağını söylemektedirler. Trubetskoy, sadece Batı içi geçerli olmayan bu tür tutumların diğer toplum ve kültürlerde de görülebileceğini ve bunlarında mücadele edilmesi gerek bir düşünce olduğunu altını çizmektedir. Fakat bu noktada Trubetskoy bir noktaya daha dikkat çeker. O da bir tür aşağılık kompleksi diyebileceğimiz tarzda katılmak istenen medeniyete duyulan hayranlıktır. Bu hayranlığın da mücadele edilmesi gereken hastalıklı bir düşünce olduğunu mealen ifade eder. Böyle bir şeyin mümkün olamayacağını yani hiçbir toplumun kendi varlığını ortadan kaldıracak bir işe kalkışmayacağını ifade eder. Bunun ancak zor kullanarak yapılabileceğini dahası onun bile kesin sonuç üretmeyeceğini düşünür. Bu noktada Trubetskoy, 500 Spartalı filminde de oldukça canlı bir şekilde resmedilen Kral Leonidas’ın kendisinden kat be kat üstün olan ve halkı tarafından adeta bir Tanrı olarak da görülen Pers Kralı ve ordusuna teslim olmayıp “gel de al” diyerek yaptığı çıkışı hatırlatır.

Trubetskoy, benlik kavramını ele alırken onu tıpkı maddenin en küçük birimi olan atom ya da canlılığın en küçük birimi olan hücre gibi ele alır. Yani bir topluma, medeniyete hayatiyetini veren ana unsurlardan biridir. Tıpkı İbn-i Haldun’un asabiye kavramına benzer bir şekilde kullanır. Zira İbn-i Haldun’da asabiye kavramını toplumlara hayatiyet veren bir unsur olarak kullanır. Benliği, “bölünemez ve tekrar edilemez” (Trubetskoy, 2020, s.12) bir unsur olarak bir insanın duyu organları ile idrak edebileceği bir olgu olmamakla birlikte felsefi ve toplumsal olarak inceleme kapsamına alınabilecek bir olgu olarak değerlendirir. Trubetskoy, benliği sadece bireysel anlamıyla değil tek tek bireyselliklerin toplamına tekabül eden bir medeniyet benliği de olabileceğinin ve bu yanı sıra da Batı düşüncesinin özellikle bu kısmı ya görmezden geldiğini ya da onu çarpıtarak ele aldığını dile getirir. Trubetskoy’un benlikleri medeniyetlerin ayırıcı vasfı olarak kullandığını söyleyebiliriz. Trubetskoy, benlik kavramı konusunda salt bir psikolojik olgu olarak yaklaşmasa bile yaptığı tanımlar psikolojik olgular tarafına daha yakın düşmektedir. Zaten burada Batı dünyasının eksik bir noktası olarak gördüğü ve Batı tipi bilgi ve bilim anlayışının ihmal ettiğini düşündüğü benlik kavramını münhasıran bir alanda incelemek gerektiğini

düşünür. Çünkü her toplumun, medeniyetin tecrübi alanda yansıdığı bir benliği ya da benlikleri vardır. İşte bunun içinde multidisipliner bir çalışma yürütülmesi gerektiği bunun koordinesinin de personoloji alanının yapması gerektiğini düşünür. Bunun Avrupa merkezci düşünce yapısından kurtulunulması için gerekli olduğunu düşünür. Bu noktada, Trubetskoy tarafından ortaya atılan düşünce; toplumların ve medeniyetlerin benliklerinin birçok veçhesi olduğu ve bu veçhelerin zaman zaman belli yönelimler içerisine girerek toplumsal bir var oluş ortaya koyarlar. Çünkü ona göre benlik belli bireyselleşmelerin mekân ve zaman içinde girilen ilişkilerin toplamıdır. Burada Trubetskoy yaşadığı dönem itibariyle de bir Avrupa eleştirisi yapıldığı için Husserl'in Avrupa Bilimlerinin Krizi'ni ve yine Husserl'in Fenomenoloji 'deki kavramlarından olan yönelimsellik ile de yakın benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. En doğal anlamıyla yönelimsellik bir şeyin öz bilincine doğru yapılan akli bir harekettir. Bu akli hareket kendini belli bir zaman ve mekân dahilinde gösterir ve bu gösterme biçimi de benliğin dışı yansıyan kısımları olarak değerlendirilebilir. İşte sosyal bilimler bu dışı yansıyan kısımları inceleme alanı yapsalar dahi arka planında yatan benliği ve ben idrakini dikkate almadıkları müddetçe yanlış çıkarımlar yapacaklardır. Burada Trubetskoy hem batı bilimsel yönteminin hem de diğer medeniyet havzalarında meydana gelen inceleme türlerinin düştüğü bir ikilem olan benlik ve fiziki mekân ilişkisinde hangisinin öncelikli olduğu ya da hangisinin hangisini belirlediği sorununu beyhude bir sorunsal olarak görür ve asıl olanın “bu ikisi arasında ilişki ve bağıntıyı ortaya koymak”⁴⁸⁹ olduğunu söyler. Bu bağıntı – ilişki ortaya koyulabilirse işte o zaman benlik ile onun tezahür ettiği Husserl'in tabiriyle hayat dünyası arasındaki ilişkide ortaya konulmuş olur. Bu hayat dünyası araştırmasında yöntem olarak benliğin statik ve dinamik tarafları ortaya konulmalıdır. Bu yapılmalıdır ki benliği ve o benliğin zamanda ve mekânda tezahürü doğru biçimde ortaya konulabilsin. Burada kritik noktalardan biri de benliğin hayat dünyası içinde ortaya çıktığı anda bir bireyselleşmenin söz konusu olduğu ve bireyselleşmenin de o toplumu – medeniyeti meydana getiren birçok özelliğin belli veçhe ya da veçhelerinin ön plana çıktığının bilinmesi gerektiği hususudur. Yine kritik öneme haiz bir konuda Trubetskoy'un örtük bir biçimde Avrupa toplumlarının her ne kadar içinde farklı etnik unsurlar barındırsa bile Asya ve diğer çok etnikli ve çok benlikli toplumları anlamada eksik kalacağıdır. Bir toplumun – medeniyetin farklı farklı özellikleri olacağı gibi belli zaman dilimlerinde ve mekanlarda belli özellikleri ön plana çıkacakken diğer özellikleri daha geri planda kalacaktır. Örneğin bunu kendi toplum ve medeniyetimiz üzerinden düşünecek olursak bir İmparatorluk anlayışının çok benlikli yapısından bugün sadece belli bir etnik temelli ulus devlete geçiş yapmış olmamızdır. Trubetskoy bunu çok benlikli toplumların içinde bir benlik türünün zaman içinde benlikler havuzundan sıyrılıp bir benliğin kendini bireyselleştirmesi ile ifade edecektir.

Trubetskoy'un bu şekilde çok benlikli yapılara yaptığı ithaf ile yine Avrupa merkezci düşünce yapısına alternatif bir kavram olarak Avrasyacılığı ikame etme çalışmalarının da bir ürünüdür. Zira Avrasyacılık bir nevi onunla hayatiyet alanı yakalamıştır diyebiliriz. O, Avrasyacılığı bir dünya görüşü olarak değerlendirir. Öylesine bir dünya görüşü ki bu; bir felsefi – düşünsel sistem olduğu gibi bunlara ampirik

tecrübe sağlayan bir de pratik eylemler dizisini de içeren bir sistemdir. Ve dahası aynı zamanda manevi yönü de bulunan bir dünya görüşüdür. Bununla Trubetskoy, Rus ben idrakinin bir parçası olarak gördüğü Turani unsurlar olan Türk etkisini de görmezden gelmemek gerektiğini vurgulamak gerekir ve bu haliyle Trubetskoy'un Rus Ben İdraki çalışması bizdeki Avrupa merkezci düşünce yapısına itiraz niteliğinde olan medeniyetçi söylemin eş değeridir diyebiliriz.

Yeni Avrasyacılık ve Siyasal Yansımaları

1990'lı yılların ardından dünya soğuk savaş denilen yapıdan çıkmış artık tek kutuplu olarak adlandırılan ve Fukuyama'nın tabiriyle *Medeniyetin Sonuna* gelinmiş yani liberal – kapitalist sistem zaferini ilan etmişti. Ancak çok kısa zaman sonunda bu öngörünün doğru çıkmadığı gerek Arap Baharı süreci ile gerekse de Rusya'nın Putin politikalarıyla yeniden Rus Ben İdrakini harekete geçirici eylem ve söylemlerde bulunmasıyla yanlışlanmış oldu. Zira Putin'in tarihi derinliğe ve hafızaya yaptığı her atf bu atıl durumda olan stratejik zihniyeti yeniden harekete geçirme çabasıdır. Bu anlamda Çeçenistan'dan başlayan süreç bugün Ukrayna ile yeni bir safhaya girmiş gibi görünmektedir. Bunu Rusya'nın tarihi kodlarına dönüş (Okumuş, 2005, s.211-216) olarak da yorumlanmaktadır. Putin'in dış politika vizyonu ile birlikte Rusya, batı hayranlığı üzerine kurulu kısa bir dönemi geride bırakıp tekrar tarihi kodu olan merkezci – Avrasyacı stratejisine geri dönmüş oluyordu. Rus ben idrakini yeniden Avrasya sathında etkin kılmak için eylemlilik içinde hareket eden bir Putin portresi ile karşı karşıyayızdır. Bugün Rusya'nın Ukrayna'da ne işi var sorusu biraz da değil çokça bununla ilgilidir. İçinde bulunduğumuz günlerde Rusya'nın, Ukrayna'ya yaptığı saldırı aslında eski imparatorluk bilincini ortaya koymaya çalışan Rus ben idrakinin de tarihi sürekliliğini ortaya koymaktadır. Zira Ukrayna bir ulus devlet olarak ayakta kalmaya çalışırken ve Batı tarafından desteklenirken; Rusya büyük imparatorluk idealini bu ulus devleti tanımayarak hayata geçirmeye çalışmaktadır (Karahan, 2022, s.267).

“Öte yandan Rusları ıssız Kuzey Denizinin meçhul halkı olmaktan çıkararak önce bir kıta devleti, sonra da bir dünya gücü haline getiren en temel amillerden biri de Ukrayna üzerinden geçerek gerek Doğu Avrupa gerekse de Karadeniz'e müdahil olma gücü kazanmalarıdır. Soğuk savaş sonrası dönemde Rusya için en ciddi zaaf Ukrayna'nın, dolayısıyla da Volga dışında kalan ve özellikle Dinyeper ve Dinyester nehirleri ile bunların arasında kalan bölgelerin kaybı ile ortaya çıkmıştır.” (Davutoğlu, 2001, s.193)

Bu tanımlamalar ışığında Rusya'nın özellikle Putin ile uygulamaya koyduğu ve tarihi hafıza ile irtibat kurma, coğrafyaya düşünceyi strateji marifetiyle yayma politikaları bir tür imparatorluk bilincinin yeniden canlanarak medeniyetsel bakış çerçevesi sunmaktır (İmanov, 2007, s.29). Avrasyacılık düşüncesini Batı'da sürgün yaşayan akademik kesim arasında sınırlı tutmuştur. Avrasyacı düşünürler, Rusya içinde yer edinmek için hamle yapsalar da bu hamleleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bundan dolayı Avrasyacılık, II. Dünya savaşından sonra gündemden düşmüştür. SSCB'nin dağılmasından sonra kurulan Rusya Federasyonu'yla toplum ve siyaset yön bilincini kaybetmiş; batıcılık, milliyetçilik, komünizm gibi fikirler tekrar tartışılmaya başlanmış ve bu ortamda Avrasyacılık tekrar gündeme gelerek

Yeni Avrasyacılık (Neo-Avrasyacılık) ismiyle ortaya çıkmıştır. Neo-Avrasyacıların en önemli fikir adamları Alexander Dugin'dir. Avrasya kavramı daha önce de belirtilen özel coğrafi bir bölgeyi; Rus İmparatorluğun mirasını, Sovyetler Birliğinin alanını bir medeniyet (uygarlık) olarak kabul etmekteydi. Alexander Dugin, bu görüşe yeni kavramlar ve yeni yorumlar getirmiştir. Dugin, Avrasya'yı ne tamamen ayrı özel bir coğrafi bölge ne de benzersiz bir medeniyet olarak tanımlar, daha çok siyasal ve ideolojik bir yaklaşımla ele alır. (Dugin, 2014, s. 51-54). Onun düşünce dünyasında, Roma-Germen kültür hegemonyası reddedilmekte; Avrupa merkezci bakış açısına karşı çıkılmakta, Avrasyacılık, tek kutuplu dünyada Atlantik kültür düşüncesine ve küreselci bireyciliğe tepki olarak vücut bulmaktadır. Ona göre, Batı'nın düşünce merkezinde bireysellik ve maddiyat yer almakta olup Batı; akılcılığın, mekanikliğin ve değişimin dünyasıdır. Doğu ise bütünselliği, devleti, manevi yaşamı temel alan muhafazakârlığın ve dinsel dünyanın dünyasıdır. Yeni Avrasyacılık, felsefi kavramlarıyla Klasik Avrasyacılığı kendisi için esas bilmiş ve bu düşünceyi geliştirmiştir. Bu akım, Batı uygarlığını reddetmiş ve bizzat Batı'nın kendi temsilcilerinden gelen eleştirilerle Batı'ya yönelik eleştirisini kuvvetlendirmiştir. NeoAvrasyacılıkla; Avrasyacılığın Batı'ya yönelik eleştirilerinin yönü Roma-Germen'den Anglosakson ve ABD'ye yani Atlantik'e kaymıştır. Bununla birlikte; 'Anglosakson dünyası' için "Küreselleşme", "Yeni Dünya Düzeni" ve "Evrensel liberalizm" gibi kavramlar kullanılmaya başlanmıştır. Yeni Avrasyacılık, tarih felsefesini "evren" açısından ele alıyor; yeni Avrasyacılık'ta Rusya, sadece düşüncenin gelişim kaynağı değil; aynı zamanda Batı'ya karşı koyan Doğu'ya öncülük eden bir güç olarak kabul edilmiştir. Bu düşünceye göre, Avrasyacılık, Batı'nın küreselleşme projelerine karşı bütün dünya uluslarının öncülüğünü üstlenmelidir (Dugin, 2017, s.21-22). "Avrasyacılıkla evrensel bir insanlık düşüncesine açık bir şekilde karşı çıkmış, ayrı ayrı medeniyetler ve kültürlerin varlığı öne çıkarılmıştır. Bu akıma göre her medeniyet kendi dinamikleri, kendine has ekonomik sistem ve sosyal yapılarıyla gelişebilir. Hiçbir kültür diğer kültürlerden ileri veya üstün değildir. Böylece Roma-Germen kültürünün evrenselliğine karşı çıkmıştır. Oswald Spengler ve Arnold Toynbee gibi Batılı düşünürler kültürel bir merkezlik düşüncesine karşı olup her kültürün kendine özgü bir yapısı olduğunu ve bir kültürün özelliklerinin yabancı bir kültüre aynı biçimde aktarılamayacağı görüşündedirler. Toynbee'ye göre temel inceleme birimi ulus devletler değil, medeniyetlerdir. Avrasyacılar, bu bağlamda Batı medeniyetine her yönüyle eleştiri getirmişlerdir" (Yücedağ, 2019, s.1-16).

Sonuç

Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde Rus entelejansiyası arasında sıkça tartışılan *tarihin anlamı*, *tarihi miras* ve *tarihi hafıza ile diyalog* gibi tartışmalar ve söylemler tarih bilinci ve stratejik zihniyetin kavşak noktasını belirlemektedir. Rusya gibi tarihi derinliği olan ülkelerin uluslararası ilişkiler paradigması da bu tartışmaların ışığında belirlenmektedir. Özgün bir Rus kimliği varsa eğer onun dış politikaya yansımaları kaçınılmaz olmalıdır ana görüş. Bu manada tarihi derinliği 9.yy'a kadar giden düşüncede *Rus biricikliği* ve *Rusya'nın misyonu* gibi iki önemli ayak vardır. Zaman zaman kendini

mesihyanik bir kurtarıcı pozisyonunda gören Rus düşüncesi hep bir tarihi misyonu olduğu zaman zaman bilinç düzeyinde zaman zaman da bilinçaltı düzeyinde bu fikri taşımıştır. Komünizm, Avrasyacı düşünce açısından bu tarihi misyondan sapma anlamına gelmektedir. Bu nedenle Avrasyacılıkla, salt Rusya'ya geçen yüzyılda hükmeden Sosyalizm hedef alınmamıştır. Sosyalizm de Batı'nın devamı olarak görülmüş ve insanlığın düşmanı olduğu düşünülen Roma-Germen kültürüne, yani Batıcılığa karşı bir duruş ortaya konmuştur. Yeni Avrasyacılıkla bu düşünce güncellenmiş, Anglosakson kültür barındıran Atlantikçi sistem hedef alınmış; tek devletli hegemonya reddedilerek çok kutuplu bir imparatorluk sistemi üzerinde çalışılmıştır. SSCB'den sonra kimlik ve yönetim arayışına giren Rusya'nın güvenlik politikasını biçimlendiren jeopolitik teorilerle yakın bir tasarı sunması, bu akımı popüler hale getirmiştir. Avrasyacılığa göre; Batı'nın Roma-Germen kültürüyle tüm dünyaya üstün olduğunu iddia etmesi yersizdir. Bu düşüncenin objektif ve bilimsel olarak ispat edilmesi mümkün değildir. Evrensel insandan söz etmek, despotik bir tarzdır ve tek kültürle dünyayı yönetmek imkânsızdır. Avrasyacılar bu doğrultuda, milli kültürlerin korunmasını önermişler; çok kutuplu ama büyük bir gücü merkeze alan bir yönetim sisteminin mümkün olduğunu öne sürmüşler ve bu büyük merkezi güce en yakın olan devletin Rusya olduğunu iddia etmişlerdir. Bu düşüncede Avrasya; kendine özgü coğrafyası, tarihi sosyo-kültürel yapısı, kıta ekonomisiyle büyük bir medeniyet ortaya koymuştur. Avrasyacılık, her ne kadar tek devletli bir hegemonyaya ve evrensel insani değerler iddiasına itiraz etse de çok kutuplu bir dünya arayışında tutarlı değildir. Bu akım yeni bir Rus tarzı emperyalizm önermektedir. Bunun için akımda kısmi kültürel özerklik sunularak, etnik ve dini yapıların korunması önerilmiş ama aslında Rusya'nın dünyanın dörtte üçünü kendi kontrolüne alacağı bir sistem fikri geliştirilmiştir. Bütün bu çerçeveye ve zihni arka plana odaklanıldığı zamanda Putin'in dış politikasının ana hatları çok daha net bir şekilde anlaşılacaktır. Her toplum ve devlet travmatik dönemler yaşar. Rusya için travma soğuk savaş sonrası dönemde büyük bir çöküş ile tarihi misyonundan uzaklaşma olarak düşünülebilir. Bu manada Gorbaçov'un açtığı yolda Yeltsin'in izlediği strateji bu travmaya verilmiş bir tepki türü olarak düşünülebilir. Bu dönem romantik dönem olarak da adlandırılır. Fakat zaman Putin'den yanaydı ve Avrasyacı çizgiden yanaydı. Merkezci – milliyetçi ve Avrasyacı çizgi bir noktada buluştu ve bugün bütün dünyanın takip ettiği Rus emperyal dış politika ve siyasi yansımaları ortaya çıktı. Bu siyaset kendini Neo-Avrasyacı bir anlayış çerçevesinde tarihi misyonunun yeniden farkına varmış; tarihi hafıza ile irtibat kurulan bir dönem olarak Neo-Emperyal dönem olarak karşımızda durmaktadır. Amaç, Sovyet sahasında Rus gücünü yeniden hakim kılmak. Ve bu gücü Avrasya ana kıtasında hâkim unsur olarak kurmak.

Kaynakça

Alımcı, K. (2021). Putin'in "Ruslar ve Ukraynalıların Tarihsel Birliği Üzerine" Başlıklı Makalesi Hakkında Bir Değerlendirme — ANKASAM | Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Erişim Tarihi: 14.12.2022

- Dallmayr, F. (2007). Dünya Düzeni ve Vatandaşlık: Ulus – Devletin Ötesinde Yeni İmkanlar, çev. Halit Özkan, Divan İlmî Araştırmalar Dergisi, Sayı. 22, İstanbul
- Davutoğlu, A. (2001). Stratejik Derinlik, Küre Yayınları, İstanbul
- Dugin, A. (2014). Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım, çev. Vugar İmanbeyli, Küre Yayınları, İstanbul
- Dugin, A. (2017). İnsanlığın Ön Cephesi AVRASYA, Kaynak Yayınları
- Husserl, E. (1970). The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology, çev. David Carr, Northwestern University Press
- İmanov, V. (2007). Rusya'nın Medeniyetsel Kimlik İnşası Olarak Avrasyacılık, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Karahan, A. (2022). Karşılaştırmalı Siyaset Teorisi Açısından Ahmet Davutoğlu'nun Medeniyet Söylemi ve Ben İdraki, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul
- Köktürk, M. (2016). Millet ve Milliyetçilik, Ötüken Yayınları, İstanbul
- Okumuş, A. (2005). Rus Stratejisi Tarihi Kodlarına Dönüyor, (Küresel Güçler içinde), Küre Yayınları, İstanbul
- Trubetskoy, N. (2012). Avrupa ve Beşeriyet, çev. Vugar İmanbeyli, Küre Yayınları, İstanbul
- Trubetskoy, N. (2020). Rus Ben İdraki, çev. Vügar İmanbeyli, Küre Yayınları, İstanbul, 2020
- Turgutoğlu, K. (2006). Rusya Federasyonu'nda Yeltsin ve Putin Dönemlerinde İzlenen Dış Politikaların NATO ile İlişkiler Düzleminde Karşılaştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi
- Yücedağ, A. (2019). Klasik Avrasyacılık ile Neo Avrasyacılığın Rusya Politikasına Evrilmesi, Stratejik Düşünce ve Analiz Merkezi Yayınları, İstanbul